
Position Paper

Religieuze slacht volgens Israëlitische ritus

Standpunt van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap, de Joodse Gemeente Amsterdam en het Centraal Joods Overleg, ten bate van het Rondetafelgesprek op 16 juni 2011 in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel-Thieme tot wijziging van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren in verband met het invoeren van een verplichte voorafgaande bedwelming bij ritueel slachten (TK 31571).

INHOUD

Samenvatting	1-2
Position Paper	3-9
FAQ's	10-11
Bijlagen	
Jodendom dierenwelzijn	12
Regels en praktijk van Joods-religieus slachten	13
Foutmarges bij bedwelmde slacht	15
Bewustzijnsverlies na halssnede	16
Belangenafweging	18
Krantenartikelen en brieven van derden	19-20
Regenstein – A critical scientific review	--

In Nederland worden jaarlijks totaal ongeveer 500 miljoen dieren geslacht. Daarvan worden maximaal 1,1 miljoen onbedwelmd geslacht, waarvan maximaal ca. 3.000 volgens de Israëlitische ritus (kosjer). De omvang van het (extra) leed dat hierdoor veroorzaakt zou worden, afgezet tegen misstanden met betrekking tot dierenwelzijn (megastallen, bio-industrie) rechtvaardigt geen ingreep die zo de religieuze grondrechten inperkt en feitelijk ontzegt, als dit wetsvoorstel doet.

De onjuistheden van het wetsvoorstel

Het wetsvoorstel (inclusief de Memorie van Toelichting, de schriftelijke en mondelinge behandeling) is gebaseerd op een aantal onjuistheden.

Kwaliteit sjechieta

De kosjere slacht bestaat niet uit, zoals wel gesteld wordt, een “messteek”, waarbij met een mes druk wordt uitgeoefend. De kosjere slacht vindt plaats met een lang en vlijmscherp mes, waar geen druk op mag worden uitgeoefend. De snede is eerder vergelijkbaar met de beweging van een strijkstok dan met een messteek. Ten onrechte wordt de indruk gewekt dat de handelingen van de rituele slacht tot een doodstrijd van tot 4 minuten kunnen duren.

Joodse regels dierenwelzijn

Volgens de Joodse ritus moet alles erop gericht zijn het dierenwelzijn zo veel mogelijk te bevorderen, en het lijden van het dier zo veel mogelijk te beperken.

Wetenschappelijk onderzoek

Volgens de indienster is “het absoluut unaniem vastgesteld door alle wetenschappers” dat het risico op pijnbeleving bij het onverdoofd aanbrengen van de halssnede groot is. Het gaat om het *risico*, en niet op de pijnbeleving zelf. De als feiten gepresenteerde onderzoeken zijn conclusief noch éénduidig. Bij de reguliere, industriële slacht van dieren is er geen sprake van gecontroleerde en/of diervriendelijke verdoving.

Vrijheid van Godsdienst in het perspectief van de Grondwet en van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Het slachten van dieren onder strikte voorwaarden, waaronder het niet-bedwelmen, hoort bij de Joodse religieuze opvattingen over dierenwelzijn, en is daarmee een bewuste handeling, die valt onder de vrijheid van religie.

De tekst van de EU-verordening waarop de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren en de Wet Dieren zijn gebaseerd, maakt duidelijk dat niet-bedwelmen onderdeel is van de religieuze slachtmethode.

Joodse religieuze autoriteiten staan bedwelming niet toe. Het wetsvoorstel gaat er van uit dat het mogelijk blijft kosjer vlees te eten: het ‘kernrecht’ blijft in stand. Echter, de systematiek van de Grondwet gaat echter niet uit van het kernrecht-beginsel.

Er zal dus altijd een EU-land ritueel slachten MOETEN toestaan om artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens te eerbiedigen. In Nederland bestaan er dan controlemogelijkheden om het dierenwelzijn zo veel mogelijk te bevorderen en eventuele misstanden te voorkomen.

Andere Europese landen

Turkije zou hebben aangekondigd dat er vanaf het eind van dit jaar geen onverdoofde slacht meer mag plaatsvinden. Onbedwelmd slachten zou inmiddels al verboden zijn in landen als Zwitserland, Oostenrijk, Denemarken, Finland, Noorwegen, Estland, IJsland en Nieuw-Zeeland.

Het lijstje landen waar onbedwelmd slachten verboden zou zijn, is een stuk minder groot, en telt landen waar geen kosjere slacht is, of zelfs geen Joodse gemeenschap van enige omvang.

Position Paper

Religieuze slacht volgens Israëlitische ritus

Het voorstel, het proces en de toonzetting

In Nederland worden jaarlijks in totaal ongeveer 500 miljoen dieren geslacht. Daarvan worden maximaal 1,1 miljoen onbedwelmd geslacht, waarvan maximaal ca. 3.000 volgens de Israëlitische ritus (kosjer). De omvang van het (extra) leed dat hierdoor veroorzaakt zou worden, afgezet tegen de andere misstanden met betrekking tot dierenwelzijn (megastallen, bio-industrie) rechtvaardigt geen ingreep die zo de religieuze grondrechten inperkt als deze wet doet. Hoewel het wetsvoorstel al in 2008 is ingediend hebben vertegenwoordigers van de getroffen gemeenschappen nu pas de mogelijkheid in het openbaar in en aan de Kamer hun stem te laten horen.

De toon van de toelichtingen op het wetsvoorstel is negatief. Negatief over de geloofsgemeenschappen, negatief over religie, negatief over de betrokkenheid van deze geloofsgemeenschappen bij dierenwelzijn. Deze toon doet geen recht aan het feit dat de gemeenschappen onderdeel zijn van de Nederlandse samenleving, met alle rechten en plichten die daarbij horen. De zorg voor dierenwelzijn is daar één van.

In Nederland wordt op één plaats structureel kosjer geslacht. De toestemming daarvoor wordt verleend aan het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap, zo staat in de vigerende Gezondheids- en welzijnswet voor Dieren vermeld. De indieners van de initiatiefwet hebben geen contact opgenomen met het NIK voor informatie.

De toonzetting die de indieners gebruiken, stuit ons vaak tegen de borst. Kosjere slacht wordt als een barbaars middeleeuwse traditie neergezet. In een filmpje van de Pierson Foundation (Wetenschappelijk Instituut van de PvdD) worden afschuwelijke beelden getoond van rituele slacht, die worden vergeleken met een “bedwelmd” slacht. Beide beelden doen geen recht aan de in Nederland bestaande situatie. De Partij voor de Dieren is in Nederland niet aanwezig geweest bij kosjere slacht.

De indienster begon haar beantwoording in eerste termijn met het citeren van een Joodse dierenarts van 80 jaar wiens vader kosjer slachtte, en zich er nu tegen afzet. Zij voegt een tussenzin toe: “Helaas heeft de heer Jacobs zijn ouders en families niet lang gekend, want ze zijn allen slachtoffer geworden van de Holocaust”. Dat mevrouw Thieme een Joodse man zonder wetenschappelijk gezag opvoert met een persoonlijke opvatting en daarbij verwijst naar het verlies van zijn familie tijdens de Holocaust, is voor het debat irrelevant en bovendien onnodig en zelfs grievend. De discussie dient naar onze mening zo veel mogelijk op feiten en op de merites van de zaak te worden gevoerd.

De Joodse gemeenschap is klein. In Nederland bestaat zij uit ongeveer 50.000 personen. De beweringen van de PvdD en de ongevoelige omgang met op een zo kenmerkend en essentieel onderdeel van onze religie leidt tot grote bezorgdheid bij deze Joodse gemeenschap. Met mevrouw Thieme hechten wij eraan dat bij een onderwerp als dit, dat enerzijds het lijden en sterven van dieren en anderzijds een respectvolle omgang met tradities van mensen belicht, de feiten het uitgangspunt van het debat vormen. Onbewezen stellingen, meningen, aannames en stereotiepen vertroebelen het debat.

In het voortraject is niet alleen geen contact opgenomen met de mensen en organisaties die als betrokken zijn bij de Joods-religieuze slacht in Nederland: er is ook –tot nu toe– geen ruimte geweest om in een publieke discussie de standpunten te laten horen. Er is een bijeenkomst geweest van het wetenschappelijk bureau van de PvdD, en daar is een paar dagen van tevoren een uitnodiging voor gekomen, zonder dat duidelijk was waar de bijeenkomst precies over zou gaan, welke plaats de bijeenkomst innam bij de besluitvorming en zonder dat er adequate mogelijkheden waren om te reageren op wat er gezegd zou worden. Pas nu is er – zoals bij andere wetsvoorstellen gebruikelijk is – de mogelijkheid in een rondetafelgesprek alternatieve gezichtspunten naar voren te brengen.

Kwaliteit sjechieta

De kosjere slacht bestaat niet uit, zoals wel gesteld wordt, een “messteek”, waarbij met een mes druk wordt uitgeoefend. De kosjere slacht vindt plaats met een lang en vlijmscherp mes, waar geen druk op mag worden uitgeoefend. De snede is eerder vergelijkbaar met de beweging van een strijkstok dan met een messteek. Ten onrechte wordt de indruk gewekt dat de handelingen van de rituele slacht tot een doodstrijd van tot 4 minuten kunnen duren.

De Joodse slachter heeft een minimaal acht-jarige opleiding genoten en staat onder voortdurend toezicht.

In het hele slachtproces is sprake van een aaneenschakeling van menselijke handelingen. Daarvan, van de kwaliteit van de menselijke handelingen, hangt het af of het dier met meer of minder pijn, lijden en stress wordt geconfronteerd.

Uit alle onderzoeken blijkt dat de kwaliteit van de menselijke handelingen in het joodse slachtproces van hoog niveau is.

Voorts: waar wordt beoogd niet-noodzakelijk lijden te vermijden, is de werkelijke winst te behalen bij alle fasen vóór de feitelijke slachthandeling. Zie wetenschappers als Grandin, Regenstein, Katan die dit keer op keer betogen.

De Joods-religieuze slacht is een individuele manier van slachten. De bedwelmde slacht is daarentegen een industriële slachtmethode; om sneller achter elkaar te kunnen slachten en om de slachter te beschermen tegen wild gedrag van het dier is bedwelmingsgeïntroduceerd. Bij individuele slacht is bedwelmingsgeïntroduceerd (en voor het Jodendom ook niet toegestaan).

Daarom zegt S.Mr. Pouillaude, onderzoeker aan de Veterinair-chirurgische opleiding van Toulouse:

“...The conclusions of all the scientific experiments converge towards one firmly supported certainty: properly carried out, religious slaughter is the most humane way because there is less trauma when killing an animal to consume its meat.”

In de bijlage wordt een korte uiteenzetting gegeven van de Joodse regels en de Joodse slachtmethode.

Joodse regels dierenwelzijn

Volgens de Joodse ritus moet alles erop gericht zijn het dierenwelzijn zo veel mogelijk te bevorderen, en het lijden van het dier zo veel mogelijk te beperken.

De Tora (Bijbel) is het eerste document in de menselijke geschiedenis, dat serieus aandacht besteedt aan gevoeligheid voor dieren.

De onjuistheden van het wetsvoorstel

Het wetsvoorstel (inclusief de Memorie van Toelichting, de schriftelijke en mondelinge behandeling) is gebaseerd op een aantal onjuistheden.

1. Bij de halssnede bij de rituele slacht verliezen dieren niet onmiddellijk het bewustzijn

De kosjere slacht bestaat niet uit, zoals wel gesteld wordt, een “messteek”, waarbij met een mes druk wordt uitgeoefend. De kosjere slacht vindt plaats met een lang en vlijmscherp mes, waar geen druk op mag worden uitgeoefend. De snede is eerder vergelijkbaar met de beweging van een strijkstok dan met een messteek.

Ten onrechte wordt de indruk gewekt dat de handelingen van de rituele slacht tot een doodstrijd van tot 4 minuten kunnen duren. (Literatuur)studies¹ naar het verliezen van bewustzijn oordelen dat het snel verdwijnen van de bloeddruk in de hersenen het verlies van het bewustzijn veroorzaken. Amerikaans onderzoek² wijst uit dat de bloeddruk in het brein in 2 seconden na een correct uitgevoerde halssnede zo scherp daalt dat het dier zich niet bewust is van pijn. Er is met betrekking tot de bloeddrukdaling geen onderzoek bekend dat het tegendeel bewijst. De uitkomsten van het aan Cornell University uitgevoerde onderzoek zijn herbevestigd o.a. door Schulze, Rosen, Van Straalen en Grandin.

¹ Animal Science Group; Dukes en Nangeroni; Levinger; Rosen; Van Straalen; Coenen

² Dukes, Nangeroni, Cornell University

Prof. Coenen (Radboud Universiteit Nijmegen) maakt ook een dergelijke observatie. Coenen noemt het in één haal doorsnijden van de halsslagaders waarbij het dier door het snelle bloedverlies het bewustzijn verliest een snelle methode van bewustzijnsverlies³.

In 2011 komt de Britse veterinaire Cranley⁴ tot dezelfde conclusie: de arteriae vertebralis worden weliswaar niet doorgesneden bij het slachten, maar voorzien na het doorsnijden van de halsaders de hersenen niet meer van bloed.

Prof. Van Straalen (VU, dierkundige, 20 januari 2011) er zijn studies zijn die een snelle bloeddrukdaling en daarmee verlies van bewustzijn aangeven. Als er een snel verlies van bewustzijn optreedt, is het doden van dieren met een onthoofding of halssnede een relatief humane methode, voor zover zulke dingen [slachten] humaan kunnen zijn.

Het voormalige PvdA Tweede Kamerlid Waalkens zegt ook dat bij een juiste manier onverdoofd slachten het lijden niet langer hoeft te duren dan bij verdoofd slachten. Ook heeft het dier niet noodzakelijk meer last van stress. Als de twee halsaders tegelijkertijd worden doorgesneden, het zogenaamd dubbel aansnijden, gaat het verbloeden vele malen sneller. De bloeddruk valt vrijwel meteen weg en het dier is binnen een paar tellen buiten bewustzijn. Door het onverdoofd dubbel aansnijden is een dier net zo snel (zo niet sneller) buiten bewustzijn als met verdoving.⁵

En eerst bedwelmen en na ingetreden bewusteloosheid het dier de halssnede toebrengen? Daarbij speelt de vraag wanneer de bewusteloosheid na bedwelming intreedt. “De periode van bewusteloosheid tussen bedwelmen en dood (of herstel) is met de huidige technieken moeilijk direct meetbaar en zeker niet meetbaar onder industriële slachterijomstandigheden” (Wageningen UR, “Indicatoren voor bewusteloosheid”).

Na de “verdoving” is het dus niet duidelijk wanneer het onbewustzijn intreedt, wat het risico vergroot dat het dier na deze handeling, maar voor verlies van bewustzijn, aangesneden of gestoken wordt, als ware het niet bij bewustzijn. Bij zorgvuldige halssnede zonder voorafgaande bedwelming doet dit risico zich niet voor.

2. Een dier lijdt bij onbedwelmd slachten meer dan bij bedwelmd slachten.

Volgens de indienster is “het absoluut unaniem vastgesteld door alle wetenschappers” dat het risico op pijnbeleving bij het onverdoofd aanbrenge van de halssnede groot is. Het gaat om het *risico*, en niet op de pijnbeleving zelf. Op zich is het een terechte constatering dat het *risico* op pijnbeleving bij de slacht van een dier aanwezig is. Het gaat erom dat risico te minimaliseren. Over de *feitelijke* pijnbeleving en de kwalificatie daarvan is veel meer twijfel. Bovendien: bij een vergelijking blijkt dat het risico op pijnbeleving bij de industriële slacht minstens zo groot is, en dat de consequentie dat een verbod op het onverdoofd ritueel slachten het probleem op zou lossen ongefundeerd is.

Bij de reguliere industriële slacht worden er twee handelingen aan het dier uitgevoerd. Ten eerste wordt het dier door het schieten van een pen in de grote hersenen immobiel gemaakt; daarna wordt het dier feitelijk geslacht. Uit cijfers van Dialrel blijkt dat de foutmarges bij de “verdoving” bij de industriële slacht zeer groot zijn. Daarmee zijn ook de risico’s op pijnbeleving zeer groot. Groter dan bij goed uitgevoerd onbedwelmd slachten. De door de indieneer aangehaalde opvattingen over ernstige misstanden bij onbedwelmd slachten zijn niet getoetst aan de Nederlandse werkelijkheid.

De indienster stelt dat alle wetenschappelijke publicaties over ritueel slachten aantonen dat onbedwelmd slachten een onaanvaardbare aantasting van het dierenwelzijn oplevert. Dit is een onjuiste conclusie, omdat de mate van aanvaardbaarheid meestal niet in de onderzoeksvraag is opgenomen. “Aanvaardbaarheid” is immers een begrip dat zich niet wetenschappelijk laat toetsen, maar afhankelijk is van oordeelsvorming.

³ Coenen, Hypnos en Thanatos, 2008

⁴ Veterinary Record 2011;168:437-438

⁵ Waalkens, Onverdoofd slachten niet dierovriendelijker; Boeren Business, 5 mei 2011

De Animal Science Group Wageningen stelt dat in ieder geval bij de slacht van kippen de joods-religieuze slachtwijze, dus zonder voorafgaande bedwelming, de meest humane methode is. Het zou voor de hand liggen als de PvdD zou pleiten voor de joods-religieuze slachtwijze bij pluimvee.

Waar met het Jodendom een dialoog over te voeren is, is het risico op pijnbeleving zo veel mogelijk te verminderen, en het dierenwelzijn tijdens het leven van het dier te verbeteren.

3. De wetenschap is tegen onbedwelmd slachten.

De als feiten gepresenteerde onderzoeken zijn conclusief noch éénduidig. In ons factsheet (maart 2011, zie bijlage) hebben wij dit al aangetoond. In de tussentijd hebben ook wetenschappers als Goudsmit, Regensteyn, Katan en Van Straalen zich uitgesproken (zie bijlagen). De rapporten van Wageningen zijn niet verifieerbaar en niet peer reviewed, waardoor deze wetenschappelijk gezien niet kunnen worden beschouwd dan als: een mening.

Er is geen wetenschappelijke consensus die een voorkeur voor onbedwelmd slachten uitspreekt, maar wel over het gebruik van goede technieken en vaardigheden. Regensteyn in zijn rapport uit mei 2011 is van opvatting dat wanneer ritueel slachten goed wordt uitgevoerd, het zelfs beter kan zijn dan de industriële slachtwijze: *“In general it is important to recognize that religious slaughter takes more effort to do right, but that when done right it may in fact be better than other forms of commercial slaughter.”*

In de Verenigde Staten wordt slachten na bedwelming en onbedwelmd toepassen van de halsnede beide als humane methoden van slachten beschouwd.

4. Bij industriële slacht is sprake van verdoving.

Bij het slachten van hoefdieren (bij varkens worden ook andere methoden gebruikt, maar zoals bekend is het vlees van varkens niet toegestaan voor Joden) wordt meestal gebruik gemaakt van een pen die in de hersens wordt geschoten. Een schietmasker schiet daarbij een stalen pen de schedel in, tot in de grote hersenen. De kleine hersenen blijven intact waardoor het hart blijft pompen zodat het dier kan uitbloeden. Het dier heeft zwaar hersenletsel en kan zich niet bewegen maar is nog niet dood. Vandaar dat er gesproken wordt over “verdoving”. Over de mate waarin het dier nog bij bewustzijn is, kan geen uitspraak gedaan worden. Bij de reguliere industriële slacht kan zich de situatie voordoen waarbij sprake is van zeer ernstig lijden als het fout gaat bij het immobiliseren van het dier. Dan moet het immers opnieuw een pin door de hersenen krijgen.

Bij de reguliere, industriële slacht van dieren is er geen sprake van gecontroleerde en/of diervriendelijke verdoving. Door het slaan van een pen in de hersenen van het dier wordt het voor het dier onmogelijk te bewegen. Er staat niet vast of en wanneer het dier na deze handeling het bewustzijn heeft verloren. Gesuggereerd wordt dat er sprake is verdoving, zoals we dat kennen en ervaren bij medische ingrepen bij de mens.

5. Bedwelmd slacht wordt door religieuze autoriteiten toegestaan en toegepast.

Joodse religieuze autoriteiten staan bedwelming niet toe. Door indienster is de Amerikaanse Rabbinical Assembly aangehaald. Deze Rabbinical Assembly is geen Nederlandse autoriteit en voert zelf geen slacht-toezicht uit. De PvdD is er door de Rabbinical Assembly op aangesproken om onmiddellijk te stoppen met het in verband brengen van de Rabbinical Assembly met het wetsvoorstel. Hiermee vervalt de bewering van de PvdD dat er een Joods-religieuze autoriteit zou zijn die bedwelming toestaat.

De georganiseerde Joodse gemeenschap in Nederland, niet alleen het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap, maar ook alle in het Centraal Joods Overleg vertegenwoordigde organisaties, volgen het algemeen aanvaarde principe dat verdoofd slachten zich niet verhoudt tot de Joodse traditie.

6. Bedwelming of niet-bedwelming zijn geen handelingen die vallen onder vrijheid van godsdienst. Religie begint na bedwelming.

Het wetsvoorstel stelt dat ritueel slachten slechts mag plaatsvinden mits de dieren die geslacht worden voorafgaand zijn bedwelmd. Voor wat betreft de Israelitische ritus is dit onmogelijk. Het niet voorafgaand bedwelmen van de te slachten dieren is volgens die ritus een absolute voorwaarde.

De wetgever was zich hier tot op heden ook van bewust. Artikel 44 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren maakte om die reden een uitzondering voor het slachten volgens de Israelitische (en Islamitische) ritus. De systematiek is dat slachtdieren in beginsel worden bedwelmd voordat zij worden geslacht. Gezien het feit dat dit in het Jodendom (en de Islam) niet mag, laat de wet - om geen inbreuk te maken op de vrijheid van godsdienst - toe dat er voor die groeperingen waarvoor de religie dit voorschrijft, zonder voorafgaande bedwelming wordt geslacht.

Het slachten in de Joodse religie is erop gericht het dierenwelzijn zo veel mogelijk te bevorderen, en het lijden van het dier zo veel mogelijk te beperken. Het slachten van dieren in een individueel proces, onder strikte voorwaarden, waaronder het niet-bedwelmen, hoort bij de Joodse religieuze opvattingen over dierenwelzijn. Het is een bewuste handeling, die deel uit maakt van de religieuze praxis en die onbetwistbaar valt onder de vrijheid van religie. Het gaat hier niet om een "ingesleten" handeling maar een bewuste keuze, en een aantal zeer specifieke handelingen. Indienster miskent een en ander, en suggereert dat in deze een compromis mogelijk is, dat aan de belangen en rechten van Joden en Islamieten in Nederland tegemoet komt. Dit is niet juist. Zoals de wetgever van de huidige wet en de Europese wetgever terecht inzagen, is bedwelmd ritueel slachten een *contradictio in terminis*. Het wetsvoorstel kan dan ook niet als zodanig gepresenteerd kunnen worden. Het wetsvoorstel tast de vrijheid van Godsdienst zonder meer aan.

Onbedwelmd slachten door middel van een halssnede is een 'speciale methode die vereist is voor religieuze riten' voor het slachten als bedoeld in art 4 lid 4 van EU Verordening 1099/2009 die aan de bron staat van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren en de Wet Dieren:

Art 1: Dieren worden uitsluitend gedood nadat zij zijn bedwelmd volgens de methoden en de desbetreffende specifieke toepassingsvoorschriften zoals beschreven in bijlage I

Art 4: Indien dieren worden geslacht volgens speciale methoden die vereist zijn voor religieuze riten, zijn de voorschriften van lid 1 niet van toepassing mits het slachten plaatsvindt in een slachthuis.

Dat een uitzondering voor onbedwelmd slachten voor het degenen die de Israelitische ritus volgen nodig is om niet in strijd te komen met de vrijheid van Godsdienst wordt ook bevestigd in het Cha'are arrest ("Cha'are Shalom VeTsedek tegen Frankrijk" uitspraak 2000-VII) van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In dat arrest staat in §76:

... the Court notes that by establishing an exception to the principle that animals must be stunned before slaughter, French law gave practical effect to a positive undertaking on the State's part intended to ensure effective respect for freedom of religion. The 1980 decree, far from restricting exercise of that freedom, is on the contrary calculated to make provision for and organise its free exercise.

Hieruit, en uit de bestaande Nederlandse wettekst (GWWD art 44), blijkt dat de wetgever heeft erkend dat niet-bedwelmen een religieuze zaak is. Juist op dit punt biedt de wet ruimte voor zowel bedwelmd slachten en slachten volgens een religieuze rite.

7. Het grondrecht van de vrijheid van godsdienst kan beperkt worden omdat het zgn. kernrecht in stand blijft: zolang het toegestaan is om kosjer vlees te consumeren, kan rituele slachten verboden worden."

De Raad van State adviseerde negatief over het wetsvoorstel, onder meer aan de hand van een uitspraak uit 2000 van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Daarin bevestigde het EHRM uitdrukkelijk dat de kwestie onder de vrijheid van godsdienst valt.

Overigens merkt prof. Van Bijsterveld op: Niet alleen het huldigen van een overtuiging, maar ook het zich daarnaar gedragen valt onder de gegarandeerde vrijheid zoals die door art. 6, lid 1 van de Grondwet wordt bedoeld.

Het wetsvoorstel gaat er van uit dat kosjer eten vlees mogelijk blijft: het 'kernrecht' blijft in stand. Het gaat hier niet alleen om het afnemen van het recht om vlees te bereiden; bij de behandeling wordt gelovigen een recht in zijn geheel ontnomen. Het gaat hier dus niet om alleen een beperking van de grondrechten maar een volledige ontzegging op een steeds wel toegestane religieuze gedraging: i.c. slachten.

Noch de systematiek van de Grondwet, noch die van het EVRM gaan echter uit van een onderscheid tussen kernrechten en andersoortige rechten. Het al dan niet in stand houden van het kernrecht is niet de grondslag voor de vrijheidsrechten zoals die in de Grondwet zijn neergelegd.

Prof. Van Bijsterveld (Staatsrechtgeleerde, Tilburg): Van belang is op te merken dat de wetgever bij de vraag op welke wijze beperkingen van grondrechten te construeren, weliswaar het begrip 'kernrecht' heeft besproken, om uiteindelijk te kiezen voor een systeem van beperkingen gebaseerd op een competentieregeling eventueel gekoppeld aan doelcriteria. Met de keuze voor dit systeem is nadrukkelijk afgewezen een systeem dat gebaseerd is op een onaantastbare 'kern' van een grondrecht, dat niet beperkt zou mogen worden, en een periferie ten aanzien waarvan beperkingen wel zouden zijn toegestaan (prof mr dr. S.C. van Bijsterveld, Godsdienstvrijheid in Europees perspectief, blz. 27).

EVRM

Het ging in de zaak voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) zaak om een kleine Joodse organisatie in Frankrijk die toestemming wilde om, simpel gezegd, ietwat anders kosjer te slachten dan waarvoor een grote Joodse organisatie vergunning had (en heeft). In die zaak, waarin een algeheel verbod op onbedweld slachten dus niet aan de orde was, oordeelde het EHRM dat de Franse overheid de kleinere organisatie geen vergunning hoefde te verlenen. Dat het EHRM overwoog dat vlees geslacht zoals de kleinere organisatie dit wilde, uit België geïmporteerd kon worden, impliceert niet dat het EHRM vindt dat onbedweld slachten geheel verboden kan worden.

Ten onrechte leest de indiener van het wetsvoorstel in de uitspraak van het EHRM dat de godsdienstvrijheid een algeheel verbod op kosjer slachten toelaat en alleen de verkrijgbaarheid van kosjer geslacht vlees garandeert. Kosjer slachten zou dus in Nederland verboden mogen worden, omdat kosjer geslacht vlees uit het buitenland kan worden geïmporteerd.

Deze redenering is behalve onjuist ook niet logisch. Iets in Nederland verbieden omdat het dierenmishandeling zou zijn, daardoor veroorzaken dat het elders gebeurt, waar men het niet kan controleren, en dan wél de import van de producten ervan toestaan? Als de godsdienstvrijheid alleen verkrijgbaarheid van kosjer geslacht vlees zou garanderen en kosjer slachten niet alleen in Nederland maar ook daarbuiten verboden wordt, zoals men ongetwijfeld wenst, mag er dan wat de PvdD betreft ten behoeve van de verkrijgbaarheid van kosjer geslacht vlees in Nederland weer kosjer geslacht worden? Zo nee, dan moet men alleen al daarom de mogelijkheid van import niet als argument opwerpen.

Er zal dus altijd een EU-land ritueel slachten MOETEN toestaan om artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens te eerbiedigen. In Nederland bestaan er dan controlemogelijkheden om het dierenwelzijn zo veel mogelijk te bevorderen en eventuele misstanden te voorkomen.

8. In veel Europese landen is onbedweld slachten al niet toegestaan.

Volgens de indiener van het wetsvoorstel heeft Turkije aangekondigd dat er vanaf het eind van dit jaar geen onverdoofde slacht meer mag plaatsvinden en dat het onverdoofd slachten inmiddels al is verboden in landen als Zwitserland, Oostenrijk, Denemarken, Finland, Noorwegen, Estland, IJsland en Nieuw-Zeeland.

Het lijstje landen waar onbedweld slachten verboden zou zijn, is een stuk minder groot, en telt landen waar geen kosjere slacht is, of zelfs geen Joodse gemeenschap van enige omvang.

- Turkije – Diyanet Turkije, Turks Ministerie van Landbouw, Opperrabbijn van Istanboel: er is geen voornemen tot invoering verplichte bedwelmings
- Oostenrijk – geen verplichte voorafgaande bedwelmings
- Spanje – onjuist; in Spanje is wel vrijheid kosjer te slachten
- Nieuw Zeeland – besluitvorming o.g.v. beoordeling halal-slacht; te kort mes; verkeerd geslepen mes

- Zwitserland – verbod dateert uit einde 19^e eeuw.
- Finland – geen kosjere slacht op moment van verbod intrede, uiterst kleine Joodse gemeenschap
- Estland – geen kosjere slacht op moment van verbod intrede, uiterst kleine Joodse gemeenschap
- IJsland – geen kosjere slacht op moment van verbod intrede, geen Joodse gemeenschap
- Zweden – geen kosjere slacht; kleine Joodse gemeenschap

Voor het feit dat landen waar het onbedweld slachten is verboden, het EHRM de lidstaten nooit in het ongelijk gesteld, is een simpele verklaring. Het verbod op onbedweld slachten is nooit aangevochten voor het EHRM. In de meeste gevallen is er in deze landen helemaal geen kosjere slacht in combinatie met de afwezigheid van een Joodse gemeenschap van enige omvang of sterkte. Op IJsland is geen georganiseerd Joods leven. In Estland was op het moment van wetgeving de Joodse gemeenschap klein en verzwakt. In Finland wonen nauwelijks 1.000 Joden.

“Het dier moet rechten krijgen.”

Indienster wijst er op dat een van de belangenorganisaties meende zelfs in een factsheet dat naar de Kamer is gestuurd te moeten opmerken dat dit wetsvoorstel zou trachten om dieren mensenrechten te verlenen.

Indienster bepleit gelijke behandeling voor iedereen die zich met het slachten van dieren bezighoudt.

Dit doet de indruk wekken dat het gelijkheidsbeginsel van toepassing wordt verklaard op het dier en de indiener van het wetsvoorstel dus wel degelijk mensenrechten aan dieren wil toekennen.

De eerste paragraaf van het advies van de Raad van State gaat uitvoerig in op toekenning van mensenrechten aan dieren, en komt tot de conclusie dat de indienster dit oogmerk heeft. Om vervolgens duidelijk te maken dat hier in het systeem van de wet geen sprake van kan zijn.

FAQ's – Veelgestelde vragen

Treft deze wet alleen de religieus levende Joden?

Nee, deze wet treft alle Joden, omdat et hen een recht ontzegt waar zij, soms voortdurend, soms incidenteel of latent gebruik van (willen) kunnen maken.

Waarom bent u zo bang voor deze wet? Het gaat toch maar om een paarhonderd families die hierdoor getroffen worden, en die kunnen toch makkelijk het vlees importeren?

De Joodse gemeenschap is voor de beleving afhankelijk van de overheid en dus van de niet-Joodse meerderheid.

Waarom is er geen nieuwe rabbijn die de slachtwetten lossert toepast en mee laat gaan met de nieuwe tijd en wensen?

Niet-bedwelmen is een essentiële voorwaarde om tot slachten over te kunnen gaan.

Waarom bent u zo tegen dierenwelzijn?

Het Jodendom is vóór dierenwelzijn, getuige de in de bijlage genoemde voorbeelden.

Is de slacht van stieren in Nederland verboden?

nVWA heeft onlangs aangegeven dat het moeite heeft met de grootte van stieren die voor de kosjere slacht worden aangeboden. De omvang van deze dieren (met name het taaie nekweefsel) bemoeilijkt volgens de nVWA het aanbrenge van een snelle halssnede. Wij begrijpen het standpunt van de VWA en staan positief tegenover de ontvangen uitnodiging om nog voor de zomer hierover met elkaar in gesprek te treden. In de tussentijd conformeren wij ons aan de geldende richtlijnen en aan in het verleden gemaakte afspraken. Er is geen sprake van een verbod op het ritueel slachten van zware stieren.

De KNMvD is zelfs tegen rituele slacht.

De KNMvD heeft een standpunt ingenomen. Het is geen wetenschappelijke instelling maar een beroepsorganisatie, voor het overgrote deel bestaand uit niet-veeartsen, en heeft geen wetenschappelijk onderzoek naar kosjer slachten verricht. Menigeen lijkt te denken dat bij uitstek dierenartsen terzake wel deskundig zullen zijn. Maar diergeneeskunde is iets anders dan veeartsenijkunde en andere wetenschappen die, als het gaat om al dan niet bedwelmd slachten, relevant zijn.

De ethische commissie van de KNMvD, niet een medische of veterinaire commissie, heeft het KNMvD-standpunt opgesteld. Tegenover een op ethische gronden geformuleerd standpunt van de KNMvD staat de opvatting van de Utrechtse hoogleraar dierenwelzijn en ethologie Spruijt, die duidelijk aangeeft dat de ethische waarde die men aan een dier geeft subjectief is en afhankelijk van omstandigheden. Hetgeen dus ook geldt voor de vraag wat de meest humane wijze van slachten van dieren voor consumptie is. De wetenschap is niet eenduidig, maar op meerdere gronden verdeld. Waarmee vaststaat dat de industriële en de joods-religieuze slachtwijzen naast elkaar een plaats hebben.

De KNMvD heeft een standpunt over slachten uitgebracht en vervolgens veertien aanbevelingen gedaan. Wij zijn bereid om over deze veertien aanbevelingen het gesprek aan te gaan. Met de KNMvD zijn wij van mening dat het vooral de omstandigheden zijn, die de mate van aantasting van dierenwelzijn bepalen.

De staatssecretaris deelt de opvatting van de KNMvD NIET dat het predikaat 'onaanvaardbaar' persé van toepassing is in alle gevallen van onbedwelmd slachten. Bleker: Kwalificaties over meer of minder aanvaardbaar zijn volgens mij een andere aangelegenheid."

Hij noemt wel een aantal van de aanbevelingen die ook de KNMvD doet. Waaronder fixeren, behoefteverklaring en toezicht. Dit laatste omdat falen en daarmee extra leed kan worden voorkomen.

Kosjer slachten is een individueel proces. Toezicht waarborgt dat het slachtproces zorgvuldig en op deskundige wijze plaatsvindt.

De staatssecretaris zegt over het herinvoeren van de behoefteverklaring: "dit kan er in principe voor zorgen dat het aantal dieren dat onbedwelmd geslacht wordt, wordt gereduceerd."

Er bestaat geen bezwaar tegen een behoefteverklaring, in de zin dat duidelijk wordt hoeveel – beter gezegd: hoe weinig – er onbedwelmd kosjer wordt geslacht.

Deze reductie zal op veel grotere schaal worden bereikt als het aantal mis-bedwelmingen in de zgn. bedwelmd slacht, wordt aangepakt.

Worden er eisen gesteld aan het mes dat wordt gehanteerd bij Sjechieta?

Ja, zeer strenge eisen.

Het mes moet zo scherp zijn, over de gehele lengte, dat zonder onderbreking de drie 'organen', de luchtpijp, slokdarm en halsslagaders, in een keer worden doorgesneden

Het mes moet zo scherp zijn dat het mes zonder druk ook door de huid en het kraakbeen van de slokdarm 'heen glijdt'.

De lengte van het mes, twee keer de halsbreedte, garandeert een snijden zonder druk.

Het mes moet recht zijn aan de voorkant, geen ronding of punt. Dit laatste om 'onderhuids slachten' of 'steken' te voorkomen.

Het mes moet behalve vlijmscherp ook op de drie snijkanten volkomen schoon zijn van iedere oneffenheid of braam.

Zowel vóór het slachten van ieder dier (runderen) of van een afgebakend aantal gevogelte als na het slachten wordt het mes op 12 manieren getest op die oneffenheden. Daarbij gaat om haakjes, puntjes, golven in het snijvlak etc. die niet met het blote oog zijn waar te nemen. De test vindt plaats op de vingernagel van de sjocheet (slachter) en door middel van de toepassing van lichteffecten. Dit alles ter voorkoming van scheuring.

Wordt er meerdere keren gesneden?

De halssnede wordt bij de kosjere slacht in geen geval tot meer dan één keer aangebracht. De suggestie die wordt gewekt dat er meerder halen plaatsvinden bij de kosjere slacht is onterecht. Het Besluit ritueel slachten heeft het over "één vloeiende heen-en-weergaande beweging", hetgeen volledig in lijn is met de Joodse voorschriften.

Als het dier onbedwelmd wordt geslacht, reageren daar de pijnreceptoren in de hals dan niet op?

De pijnreceptoren in de hals hebben betrekking op een situatie dat het dier wordt verscheurd door een roofdier, niet op een vlijmscherp mes dat de hals doorsnijdt.

Hoe vindt de verbloeding plaats, is er sprake van inname van bloed door het dier?

Met een vloeiende beweging worden in de hals de luchtpijp, slokdarm en slagaders doorgesneden. Hierdoor stopt de bloedtoevoer en de zuurstoftoevoer naar de hersenen.

Het bloed stroomt uit het lichaam door de openliggende slagaderen naar buiten. Door dat het hart nog pompt, gebeurt dit met de nodige kracht.

De slachter let er op dat de wondranden open blijven waardoor het uitbloedingsproces doorgaat.

Het bloed stroomt naar buiten en komt niet in het lichaam terecht. Stikken van het dier na de slachthandeling in eigen bloed is een fabeltje.

BIJLAGE

JODENDOM – DIERENWELZIJN

BIJBEL, HET EERSTE DIERVRIENDELIJKE DOCUMENT IN GESCHIEDENIS MENSHEID

Rabbin mr drs. R. Evers

De Tora (Bijbel) is het eerste document in de menselijke geschiedenis, dat serieus aandacht besteed aan gevoeligheid voor dieren.

Het Jodendom kent verstrekende regels voor dierenwelzijn die in de Joodse wetgeving zijn verankerd. De verplichting dat dieren rust genieten op de Sabbath (Exodus XX 10). Het verbod om een os en een ezel (vanwege hun ongelijke natuurlijke krachten) samen te spannen bij het ploegen (Deuteronomium XXII 10). Het gebod om een moedervogel weg te sturen alvorens eieren uit een nest te verwijderen (Deut. XXII 6). Het verbod een os te muilbanden als hij dorst (Deut. XXV 4). De verplichting dieren (tenminste) de eerste zeven dagen van hun leven niet van hun moeder te verwijderen (Leviticus XXII 27). Het verbod om bij groot- en kleinvee de moeder en haar jong op dezelfde dag te slachten (Lev. XXII 28). De verplichting om een dier van vriend of vijand, dat onder zijn last dreigt te bezwijken, te ontlasten (Ex. XXIII 5, Deut. XXII 4).

Uit het vers: "en Ik zal op uw veld gras geven voor uw vee, zodat gij kunt eten en verzadigd worden" (Deuteronomium XI 15) wordt afgeleid dat men eerst de dieren te eten moet geven alvorens zelf aan tafel te gaan.

G'ds voorzienigheid strekt zich uit tot al Zijn schepselen. Dat de mens hierin navolgt, wordt gezien als een vorm van imitatio Dei, het volgen in G'ds wegen.

"Een os of lam, ouder en kind, zult gij niet op één dag slachten" (Lev. XXII 28). Sommigen vergelijken dit verbod met de opdracht de moedervogel weg te sturen wanneer men de eieren wil nemen (Deut. XXII 6). Voorkomen moet worden dat de mens wreed wordt en geen medelijden meer koestert voor dieren. Een andere reden luidt, dat men niet teveel van één soort op één dag mag doden, wat een maatregel is ter bescherming van bedreigde diersoorten.

Interessant is de opvatting van de Joodse filosoof en arts Maimonides (1135-1204, Egypte). Hij stelt, dat men jongen niet moet doden voor de ogen van het moederdier. Hij vergelijkt dierenleed met mensenleed en verklaart, dat er geen wezenlijk verschil bestaat tussen de zorgen van de mens om zijn kinderen en de gevoelens van dieren: "Moederliefde is een zaak van emotie".

Maimonides stelt verder dat het verbod 'ouder en kind niet op één dag te slachten' een veel bredere strekking heeft en bedoeld is om wrede trekjes te onderdrukken of te sublimeren.

"En in jullie land mogen jullie dat niet doen" (Lev. XXII 24). Dat 'niet doen' slaat op het onvruchtbaar maken. G'd heeft de wereld perfect geschapen. Er is niets teveel of te weinig. G'd wil de welvaart en uitbreiding van iedere soort bevorderen. Iedere diersoort moet voor uitroeiing worden behoed. De Tora beschermt bedreigde diersoorten. Wat een vooruitziende blik!

De Tora kent een uitgebreide regeling ter bescherming van het dier. De mens wordt verantwoordelijk gesteld voor het wel en wee van de dieren. Dierenrechten zijn mensenplichten.

Het verbod om ledematen te eten die worden afgesneden van levende dieren, is van Bijbelse origine en maakt deel uit van de zeven Noachidische geboden.

Gedurende ieder zevende jaar, het 'sjabbatjaar', moet men alle dieren vrij laten eten van de producten van de braakliggende velden (Ex. XXIII 11 en Lev. XXV 2-7). Een ezel, die onder zijn last dreigt te bezwijken, moet men ontlasten, ook indien de eigenaar een vijand is. De Talmoed (B.T. Sjabbat 128b) leidt hieruit af dat het pijnigen van dieren een verbod uit de Tora is. Nachmanides (1194-1270) beschouwt het doden van dieren - behalve als dit voor de mens of voor de godsdienst noodzakelijk is - als moord.

BIJLAGE

DE REGELS EN PRAKTIJK VAN HET JOODS-RELIGIEUZE SLACHTEN

De totale regelgeving op Sjechieta vanuit de Tora, Talmoed en Codex resulteert in

de “Vijf Hoofdregels”:

1. **Sjehi’ja** Het op geen enkele manier mogen onderbreken van de snijdende beweging
2. **Dras’a** Het niet mogen uitoefenen van ook maar enige druk op het mes tijdens de snijdende beweging
3. **Chalada** Het mes mag niet bedekt zijn door de huid, de wol, het haar of de veren van het te slachten dier tijdens de snijdende beweging.
4. **Hağrama** De snede mag alleen plaatsvinden tussen de daarvoor aangegeven begrenzing van de hals
5. **Ikoer** Er mag alleen gesneden worden, niet gescheurd.

Deze vijf hoofdregels leiden in ieder geval tot de volgende subregelgeving:

- Het mes moet zo scherp zijn, over de gehele lengte, dat zonder onderbreking de drie ‘organen’, de luchtpijp, slokdarm en halsslagaders, in een keer worden doorgesneden
- Het mes moet zo scherp zijn dat het mes zonder druk ook door de huid en het kraakbeen van de slokdarm ‘heen glijdt’. De sjocheet, slachter, mag ook zijn vinger niet op het lemmet van het mes leggen, ter voorkoming van druk. De lengte van het mes, twee keer de halsbreedte, garandeert een snijden zonder druk.
- Ook het bedekken van één haar, veer of wolpluis over het mes heen maakt de sjechieta ongeschikt. Het mes moet recht zijn aan de voorkant, geen ronding of punt. Dit laatste om ‘onderhuids slachten’ of ‘steken’ te voorkomen.
- De begrenzing, lager dan het strottenhoofd en hoger dan de afbakening tussen torso en de hals, waarborgt dat de drie ‘organen’ in een keer gesneden worden.
- Het mes moet behalve vlijmscherp ook op de drie snijkanten volkomen schoon zijn van iedere oneffenheid of braam. Zowel vóór het slachten van ieder dier (runderen) of van een afgebakend aantal gevogelte als na het slachten wordt het mes op 12 manieren getest op die oneffenheden. Daarbij gaat om haakjes, puntjes, golven in het snijvlak etc. die niet met het blote oog zijn waar te nemen. De test vindt plaats op de vingernagel van de sjocheet en door middel van de toepassing van lichteffecten. Dit alles ter voorkoming van scheuring. De geoefendheid in het constateren van deze oneffenheden als het leren van het handmatig slijpen van de messen nemen een groot deel van de opleidingstijd van de sjocheet in beslag.

De bovenstaande regelgeving leidt tot een uitgebreide wetgeving en jurisprudentie gerelateerd aan de Codex-wetboeken met hun commentaren en subcommentaren.

Hoe vindt de slachthandeling plaats

De slachthandeling gebeurt, op basis van bovenstaande voorzorgsmaatregelen vervolgens als volgt:

- De slachter controleert voor de slachthandeling zijn mes op scherppte, oneffenheden en heeft het mes gereinigd, zodat het geschikt is voor de slachthandeling.
- Een rund wordt door slachthuispersoneel in een fixatieapparaat geleid. De wanden van het apparaat sluiten zich om het dier. Het dier heeft daardoor geen contact meer met de omgeving.
- Nadat ook de kop is gefixeerd, kantelt het apparaat, waardoor de slachter met zijn lange mes goed de hals kan bereiken.
- Met een vloeiende beweging worden in de hals de luchtpijp, slokdarm en slagaders doorgesneden. Hierdoor stopt de bloedtoevoer en de zuurstoftoevoer naar de hersenen.
- Het bloed stroomt uit het lichaam door de openliggende slagaderen naar buiten. Door dat het hart nog pompt, gebeurt dit met de nodige kracht.

- De slachter let er op dat de wondranden open blijven waardoor het uitbloedingsproces doorgaat.
- Het bloed stroomt naar buiten en komt niet in het lichaam terecht. Stikken van het dier na de slachthandeling in eigen bloed is een fabeltje.
- Het slachthuispersoneel opent het fixatieapparaat waardoor het inmiddels doodgebloede dier uit het apparaat langzaam op de grond glijdt.
- Het slachthuispersoneel draagt zorg voor de verdere behandeling.
- Na de slachthandeling controleert de slachter zijn mes op scherpheid en oneffenheden en wordt het gereinigd, zodat het geschikt is voor de volgende slachthandeling.

BIJLAGE

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Foutmarges bij bedwelmde slacht – bron: Dialrel report, deliverable 1.3, 2010.

Uit cijfers van Dialrel blijkt dat de **foutmarges bij “verdoving”** zeer groot zijn, en daarmee de risico's voor pijnbeleving.

Captive bolt stunning: 6 percent out of 1130 heavy cattle had to be re-stunned (Endres, 2005)

Non-penetrative captive bolt stunning: Hoffman, Germany (2003) found that 12 percent out of 1248 cattle had to be re-stunned⁶.

Under routine conditions effectiveness of electrical stunning however may be low, due to technical shortcomings. Aichinger (2003)⁷ reported that 10 percent of 619 cattle stunned by a Jarvis beef stunning device with automatic application of a 4 second head current and subsequent induction of ventricular fibrillation were re-stunned by captive bolt. Although the staff tended to re-stun cattle which could be considered unconscious the percentage of cattle showing focused eyeball movements and regular breathing was due to very late sticking after shackling. In another investigation of head only electrical stunning 9 of 23 cattle were considered insufficiently stunned by showing eye tracking of stimuli and coordinated leg movements. In this case the cause was presumably a low voltage of only 250 Volts and bad sticking quality was presumably the reason (Stueber, 2000).

Anecdotal experience of the Dialrel WP2 members revealed that in examples of bad routine practise, between 4 and 20 percent of sheep may be ineffectively stunned because of wrong positioning of the electrodes. This is often due to inadequate restraint in relation to slaughter speed, too short application time of current and late sticking (Dialrel report 1.3, blz. 44).

Endres⁸ examined stunning effectiveness in more than 5500 mostly flecked cattle. In total only 83,3 percent of the cattle were stunned by the first blow.

Captive bolt guns can be either trigger or contact fired. With contact fired guns, there is no possibility to correct the position of the gun once it touches the head of the animal. As a consequence there are more failed shots with this type of gun in some plants depending on the skill of the staff. Bad maintenance of guns is often the reason for stunning failures. Guns have to be cleaned and maintained regularly, otherwise the velocity of the bolt may be impaired (Gregory, 2007; EFSA, 2004, page 45 ff.; Holleben et al., 2002).

Worn rubber rings or springs used to retract the bolt from the skull have to be replaced at once, failure to do so can result in damage to the bolt and gun (e.g. prevent the pistol getting stuck in the skull and becoming damaged). If the tip of the bolt is protruding from the muzzle of the gun, this indicates bad maintenance, this results in enlargement of the gas expansion chamber within the gun and leads to underpowered shots. Deformed bolts will not achieve the necessary speed. Too short or narrow bolts can lead to decreased stunning effectiveness, through decreased kinetic energy transfer (Gregory, 2007; EFSA, 2004, page 45 ff.; Holleben et al., 2002).

⁶ Hoffmann, A. Implementierung der Schuss-Schlag-Betäubung im zugelassenen Schlachtbetrieb, 2003

⁷ Aichinger, C. A., Die Implementierung der Elektrobetäubung im zugelassenen Schlachtbetrieb beim Rind, 2003

⁸ Endres, diss. Effektivität der Schuss-Schlag-Betäubung im Vergleich zur Bolzenschussbetäubung von Rindern in der Routineschlachtung, 2005

Bewustzijnsverlies na halssnede

Grandin: *The best operators are able to cause bovines to collapse in 10 seconds.*

Prof. Schulze (Hannover universiteit, 1978): *The calm cattle collapse quickly (often after 10 to 20 seconds, average 17 seconds) and they have a faster onset of insensibility. The simultaneous cutting of the two carotid arteries and the two jugular veins (as required by the religious rule) reduces, significantly, the time to loss of sensibility. By carrying out a fast cut, 95% of the calves collapses almost immediately.*

De Joodse slachthandeling beperkt het lijden tot een minimum. Dit, vanwege het feit dat het mes van de slachter chirurgisch scherp is, lang genoeg is en na iedere slachthandeling op scherppte, oneffenheden en gladheid wordt gecontroleerd. Iets wat bij reguliere slacht niet zo kritisch gebeurt.

Professor dr. H.A.C. Kamphuisen, emeritus hoogleraar klinische neurofysiologie te Leiden, schreef onlangs nog: Bij een goed uitgevoerde halssnede worden tegelijkertijd beide grote halsslagaders én de luchtpijp met slokdarm doorgesneden en wordt daarmee in één tel de hersencirculatie onderbroken. De bloeddruk wordt gereduceerd tot nul. Het dier is meteen in coma en hersendood. Dat de hersenen wel geprikkeld raken een insult ontstaat, het bloed in golven uit het lichaam stroomt, komt doordat het hart nog wel functioneert.

Gregory et al., 2008, hebben onderzoek gedaan naar het voorkomen van bloed in de trachea (luchtpijp), na staande slacht bij runderen, bij verschillende methoden. Bij deze studie bleek dat bloed werd aangetroffen in 19 procent van de Sjechieta-slacht; 21 procent van de bedwelmde slacht en 58 procent van de Halal slacht.

Waarom Gregory concludeert dat er sprake is van inhaleren van bloed in de longen, moet volgens Grandin verder worden onderzocht.

Grandin concludeert: *All of this research needs to be looked at in the perspective of the entire process. Abusive handling practices prior to slaughter and highly stressful methods of restraint may cause more suffering than the actual slaughter itself.*

Regenstein, mei 2011: *Further research is needed to determine why some cattle aspirated blood and others did not. All of this research needs to be looked at in the perspective of the entire process. Abusive handling practices prior to slaughter and highly stressful methods of restraint may cause more suffering than the actual slaughter itself.*

Dr. Grandin stelt ook: *To conduct slaughter without stunning with an adequate level of welfare, requires more skill and attention to the details of the procedure compared to slaughter with stunning.* Oftewel: de kosjere slacht dient met meer vaardigheid en zorgvuldigheid te worden uitgevoerd dan de industriële slacht. Die vaardigheid en zorgvuldigheid is in de Nederlandse situatie door geen enkele wetenschapper, met uitzondering van prof. Regenstein, onderzocht en staat ook niet ter discussie. Men leze het interview met de voor de Joodse gemeenschap in Nederland werkzame kosjere slachter, M. Rosenzweig, in het NRC van 16 april j.l. om een beeld te krijgen van bedoelde vaardigheid en zorgvuldigheid.

In het Amsterdamse slachthuis is bij de kosjere slacht sprake is van een zeer wel opgeleide slachter, een vlijmscherp mes en een adequate halssnede.

De tijd tot bewusteloosheid die Dr. Grandin noemt, of dat nu 10, 16 of max. 30 seconden is, is van een andere orde dan de 3 of 4 minuten waarmee indienster steeds schermt.

Grandin merkt op dat zorgvuldige techniek de tijd tot dat het vee instort, wordt bekort. Bij goede techniek stort 90 procent van de dieren in 30 seconden neer, een indicator van bewustzijnsverlies.

Bewustzijnsverlies in 90 procent van de gevallen in minder dan 30 seconden, is een betere score dan de onbedwelmde slacht waar procentueel en in absolute cijfers er een grotere mate aan bewustzijnsproblematiek heerst, vanwege het grote aantal mis-bedwelmingen.

Indienster stelt dat het wetenschappelijk onderzoek in alle gevallen tot de conclusie komt dat onbedweld slachten nadeliger is voor het welzijn van het dier dan slachten na bedwelming.

Onderzoekers als Gregory, Gibson (Nieuw Zeeland) en Wageningen, hebben alleen de halal-slacht bekeken. De praktijk van beide op één hoop te gooien is een zeer bewust te kort door de bocht gaan. Beoordeling van slachter, mes, slachthandeling en vaardigheid blijven achterwege. Stress, angst en pijn zijn zeer afhankelijk van de kundigheid van de slachter, de scherppte en lengte van het mes en het feit of er wel of geen druk op het mes

wordt uitgeoefend. Onder meer Grandin, Regenstein, Roca⁹, maken dit verschil en trekken hier belangrijke conclusies uit.

Indienster merkt op dat Rosen fysioloog is in humane gezondheidszorg. Rosen is voldoende medisch wetenschapper om wetenschappelijke rapporten met betrekking tot onderzoek bij dieren onderling te vergelijken. Wanneer Rosen omdat hij een humane medicus is, niet aanvaardbaar wordt geacht dan geldt dit evenzeer voor het onderzoek dat Lifestock Research Wageningen heeft verricht en waarbij een nog niet gevalideerde methode van EEG-intepretatie bij mensen (!), wordt gehanteerd¹⁰.

⁹ Professor Roberto Roca: "Bij vee, heeft de wijze van slachten duidelijk effect op het verbloedingsproces, met de hoogste mate aan efficiëntie bij kosjer slachten en de laagste bij toepassing van pneumatisch pistool bedwelmig, direct gevolgd door elektrische stimulatie".

ROÇA, R.O. *Abate humanitário: o ritual kasher e os métodos de insensibilização de bovinos*. Botucatu: FCA/UNESP, 1999. 232p. Tese (Livre-docência em Tecnologia dos Produtos de Origem Animal) - Universidade Estadual Paulista.

<http://www.cpap.embrapa.br/agencia/congressovirtual/pdf/ingles/02en03.pdf> First Virtual Global Conference on Organic Beef Cattle Production, September, 02 to October, 15 - 2002 — — Via Internet HUMANE SLAUGHTER OF BOVINE, Roberto de Oliveira Roça, Departamento de Gestão e Tecnologia Agroindustrial - FCA – UNESP

¹⁰ Monitoring Anesthetic Depths, P.L.C. van den Broek, 2003

BIJLAGE

“Er wordt een zorgvuldige belangenafweging gemaakt. Godsdienstvrijheid houdt op wanneer dierenwelzijn in het geding is.”

Er is geen sprake van belangenafweging die zorgvuldig is; geen beperking van grondrechten, het gaat om de volledige ontzegging op een steeds wel toegestane religieuze gedraging.

Zorgvuldige weging van belangen van gelovigen ... Indienster roept een niet gefiatteerde uitspraak in uit de VS, die de PvdD gedwongen is te herroepen.

De gelovigen wordt een recht in zijn geheel ontnomen; niet een beperking maar een ontzegging.

En last but not least ... Juist de belangen van dieren af te wegen tegen een grondrecht als vrijheid van godsdienst, past niet in het systeem van de wet. De Raad van State maakt dit in zijn advies, als eerste argument, ook duidelijk.

De indiener van het wetsvoorstel noemt onder meer de rechtsfilosoof Labuschagne (Universiteit Leiden) om haar positie op te baseren. Volgens Labuschagne is een verbod op onbedweld ritueel slachten verenigbaar met - althans kan als beperking gerechtvaardigd kan worden op – de godsdienstvrijheid.

Dit zegt Labuschagne zelf over de verhouding Kerk en Staat¹¹:

Godsdienst neemt van oudsher een belangrijke plaats in de samenleving in, en in de wet wordt daar rekening mee gehouden. Ter vergelijking: de hallucinogene Ayahuasca-plant valt onder de Opiumwet. Maar voor leden van een bepaalde Braziliaanse sekte is het gebruik ervan toegestaan. Zo zit de Grondwet nu eenmaal in elkaar.

Religie als zodanig is – al dan niet in institutionele vorm – zelf één van de belangrijkste instituties van de samenleving. [Het beroemde citaat van Alexis de Tocqueville wordt hier herhaald: “Religion in America takes no direct part in the government of society, but it must be regarded as the First of their political institutions.”]

“Godsdienstvrijheid houdt op wanneer dierenwelzijn in het geding is.”

Thieme's stelling dat de godsdienstvrijheid ophoudt wanneer dierenwelzijn in het geding is, lijkt vooral te zijn gestoeld op de rechtsfilosofische opvatting van Labuschagne, die propageert om de zgn. notie *Respect voor de Ander* te hanteren, waarbij zowel de religieuze gedraging als de daar tegenoverstaande belangen worden gewogen in het licht van dat *Respect voor de Ander*. Voor de PvdD is het dier ook vallend onder de term de *Ander*.

Mendelts: “Deze notie komt welbeschouwd neer op een belangenafweging, die geen gerechtvaardigde belangenafweging is, namelijk tussen het belang dat de gelovige heeft bij het belijden en de belangen van derden, maar is verder een onwerkbaar criterium. Bovenal geeft het geen houvast bij de bepaling of de godsdienstvrijheid wel of niet in het geding is. Deze notie van Labuschagne kan derhalve niet bevredigen als criterium van de reikwijdte van godsdienstvrijheid. Bovendien, getuigt het afwijzen van een claim op de godsdienstvrijheid niet altijd van een zeker ‘disrespect’ voor die ander? De rechter zegt tenslotte tegen de betrokkene dat hij ten onrechte claimt dat een door hem verrichte handeling of nalaten religieus geïnspireerd is.”

Conclusie

De notie van Labuschagne, *Respect voor de Ander*, is niet bruikbaar voor de bepaling wat wel en wat niet onder de reikwijdte van het grondrecht zou (moeten) vallen.

Aldus het oordeel van Mr P. Mendelts, Universiteit Utrecht, Staats- en Bestuursrecht, in: *Interpretatie van Grondrechten*, 2002.

¹¹ Labuschagne, In : *Religie als bron van sociale cohesie in de democratische rechtsstaat*, 2004

BIJLAGEN **kranten-artikelen**
Auteur, titel, bron, datum

1. Raphael Evers en Ruben Vis, rabbijn en secretaris van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap; *Onverdoofd slachten moet religieus recht blijven*; Trouw, 22 februari 2011
2. Malou van Hintum, columniste, *Slachten en selectieve verontwaardiging*; Volkskrant, 24 februari 2011
3. Ronnie Eisenmann, voorzitter Joodse Gemeente Amsterdam, *Draai rituele slacht niet de nek om*; Parool, 22 maart 2011
4. Bart Jan Spruyt, columnist, *Alleen slachten als het koosjer is*; Elsevier, 31 maart 2011
5. Robbert Baruch, blogger, *De hypocrisie van de dierenliefde*, blog Joop.nl, 9 april 2011
6. Shmuel Katzman, rabbijn Joodse Gemeente Den Haag, *Een treurig afscheid van de Nederlandse tolerantie*; Trouw, 11 april 2011
7. Robbert Baruch, blogger, *Slachtverbod gelegitimeerd op inktzwart verleden*, blog 13 april 2011
8. Rosanne Hertzberger, columniste, *Het militante atheïsme is in opkomst*; NRC Next, 12 april 2011
9. Karel Berkhout, redacteur, *Joods slachten is viool spelen met een scherp mes*, NRC-H 16 april 2011
10. Amanda Kluvel, columniste, *De gretigheid van het afwijzen van de koosjere slacht*, Volkskrant, 19 april 2011
11. Jan-Willem Wits, communicatieprofessional; *Pak liever de kiloknallercultuur aan*; Katholiek Nieuwsblad, 20 april 2011
12. Martijn Katan, emeritus hoogleraar voedingsleer, *Koosjer slachten*, NRC-Handelsblad, 23 april 2011
13. Harm Evert Waalkens, oud-Tweede Kamerlid PvdA, landbouwwoordvoerder; *Onverdoofd slachten niet dieronvriendelijker*; Boeren Business, 5 mei 2011
14. Jaap Goudsmit, hoogleraar infectieziekten AMC Universiteit van Amsterdam: *Wetenschap misbruikt in slachtdebat*; Trouw, 11 mei 2011
15. Ronnie Eisenmann en Robert Kiek, voorzitter Joodse Gemeente Amsterdam en advocaat te Den Haag, *Bewijs nergens op gebaseerd*; Nederlands Dagblad, 23 mei 2011
16. Martin Sommer, columnist, *Feiten nemen geen besluiten*, Volkskrant, 3 juni 2011

BIJLAGEN: Brieven van derden

1. Opperrabbin Lord Jonathan Sacks, aan de Tweede Kamer, 25 februari 2011
2. Anti Defamation League, aan minister-president Rutte, 28 februari 2011
3. Joodse Gemeente Wenen, Oostenrijk, aan Nederlandse ambassadeur te Wenen, 3 maart 2011
4. World Jewish Diplomatic Corps, aan minister-president Rutte, 17 maart 2011
5. European Jewish Congress, aan de Tweede Kamer, 29 maart 2011
6. World Jewish Congress, aan minister-president Rutte, 29 maart 2011
7. Opperrabbin Goldschmidt, Moskou, voorzitter bestuur Conferentie van Europese Rabbijnen, aan de Tweede Kamer, 30 maart 2011
8. Protestantse Kerk in Nederland, aan fractievoorzitters Tweede Kamer, 12 april 2011
9. Gezamenlijke Joodse jongerenorganisaties, aan de Tweede Kamer, 15 april 2011
10. Joods Marokkaans Netwerk Amsterdam, aan PvdA fractievoorzitter Cohen, 24 april 2011
11. Gereformeerden Kerken Nederland (vrijgemaakt), aan de Tweede Kamer, 26 april 2011
12. Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, aan de Eerste en Tweede Kamer, 1 juni 2011
13. Gezamenlijke brief van de volgende Amerikaans-Joodse organisaties aan minister-president Rutte, afschrift aan fractievoorzitters Tweede Kamer, 6 juni 2011 (Brief van: Anti Defamation League, American Jewish Committee, B'nai B'rith International, Orthodox Union, Simon Wiesenthal Center, World Jewish Congress)